

Miloslav MICHALKO¹

KRITICKÁ REGIONÁLNA POLITIKA. HĽADANIE POZÍCIE GEOGRAFA

Abstract:

In this paper we will try to introduce theoretical stance of regional policy in the light of contemporary forms of neoliberalism that are steering our society. In the first section we evaluate region as basis for regional policy and we are showing base definitions of regional policy. In the second section we focus on critical point of view of regional policy in the context of changes in space governance. The last section describes our understanding of methodological aspects of regional policy from critical-geographical optics.

Key words:

regional policy, neoliberalism, critical regional policy, critical methodology, position of geographer

ÚVOD

Začiatkom 80. rokov jednou zo štartovacích teórií neoliberalizmu, vychádzajúcich z neoklasických teórií sa stala endogénna teória rastu (*nová teória rastu*). V 90. rokoch túto teóriu doplnila nová ekonomická geografia, ktorá čerpala z lokalizačných teórií. Na základe týchto ekonomických teórií sa kreovali aj politické myšlienky, ktoré vyústili v 80. rokoch v tzv. **novú pravicu**, ktorá sa stala predpokladom pre neskoršiu **novú regionálnu politiku**, a tiež častejšieho vytvárania neformálnych koalícií. Tento novo vznikajúci neoliberalizmus bol štrukturálne nastavený *Medzinárodným menovým fondom* a *Svetovou obchodnou organizáciou*, kde následne na to bola pre-robená *Všeobecná dohoda o clách a obchode* a vznikla zóna voľného obchodu NAFTA, ktoré uznávali filozofiu *laissez-faire*. Vznik neoliberalizmu môžeme teda datovať do 80. rokov 20. storočia s trvaním do súčasnosti. Aj keď ekonomická depresia, ktorá začala na prelome rokov 2008/2009, otriasla a doteraz otriasa základmi celého neoliberalizmu, ba dokonca aj kapitalizmu, tento spôsob uvažovania ostáva nezmenený.

Naším cieľom v tomto príspevku bude stručné kritické zhodnotenie súčasného postavenia regionálnej politiky na poli ekonomicko-spoločensko-kultúrneho fenoménu – **neoliberalizmu**. Pokúsime sa aj o zadefinovanie metodologickej bázy a pozície geografa pri výskume tejto problematiky.

1 **Mgr. Miloslav Michalko**, interný doktorand, Katedra geografie a regionálneho FHPV PU v Prešove, Ul.17. novembra 1, 081 16, Prešov, e-mail: miki.michalko@gmail.com

POZÍCIA REGIÓNŮ V KONTEXTE VEREJNEJ POLITIKY. SMEROM K REGIONÁLNEJ POLITIKE

Pri skúmaní regionálnej politiky musíme brať do úvahy fakt, že regionálna politika je súčasťou verejnej politiky. Potůček (2005, s. 3) voľne definuje verejnú politiku ako činnosť vlády pri riešení problémov. Podľa Potůčka (2005, s. 2) verejná politika vznikla z potreby porozumieť špecifickým politickým problémom, faktorom ovplyvňujúcim jednotlivé politiky a vzťahom medzi politikmi a ich spoločenskými dôsledkami. Kritickejšie sa na problematiku verejnej politiky pozerá Lindblom (1993 in Potůček, 2005, s. 3), ktorý predpokladá, že vládni činitelia sú len istými „sprostredkovateľmi“: „*Verejné politiky sa realizujú prostredníctvom komplexného politického systému a nedá sa im primárne porozumieť pohľadom na akcie ... vrcholných štátnych úradníkov*“. Lindblom (1993 in Potůček, 2005, s. 3) dodáva, že verejnú politiku je lepšie vnímať ako produkt širších spoločenských faktorov, a to hlavne v zmysle postavenia podnikateľov v demokratickom kapitalizme. Verejná politika ako najvyšší organizačný poriadok socio-ekonomického prostredia má množstvo definícií a prístupov, no pre naše skúmanie jej časti, a to regionálnej politiky, sa zameriame na priestorový charakter.

Región je bázou pre pôsobenie regionálnej politiky, preto ho môžeme vnímať v úzkom slova zmysle ako určitú teritoriálnu (štatistickú) jednotku spätú s daným priestorom. Avšak v súčasnosti je pojem región vnímaný skôr ako dynamický celok založený na medziregionálnych interakciách. Allen, Massey, Cochran (2002, s. 117) definujú región ako produkt prekrývajúcich sa sociálnych vzťahov, ktoré sú natiiahnuté v priestore a málo pripútané k hranici, ktoré sme regiónu určili. Dodávajú, že región je definovaný cez sieťové vzťahy a prepojenia, ktoré putujú naprieč celou Európou a svetom. Takáto definícia a tvár regiónov sa v európskom priestore kresovala posledných dvadsať rokov a vytvorila myšlienku tzv. *blairizmu* a *techerizmu* založenú na teóriách rastu, ktoré Jessop (1994 in Allen, Massey, Cochran, 2002, s. 117) nazýva Schumpeteriánskym štátom (*Schumpeterian workfare state*). Rastová filozofia bola často prezentovaná, aj keď bolo zjavné koncentrovanie rastu len v určitých miestach, ako nevyhnutná a podmieňujúca rast zaostalých regiónov. Podľa Allen, Massey, Cochran (2002, s. 118), takto prezentovaný prístup bol chybný, pretože padal pri pohľade na povahu ekonomického rastu, ktorý mal nerovnomerný dopad na miesta a regióny a hlavne na ľudí žijúcich v ňom. Na Slovensku túto tendenciu potvrdzujú Matlovič, Matlovičová (2011), ktorí si vo svojej štúdii o disparitách všimajú obdobie 2002 – 2010 (faktor regionálnej štátnej pomoci) a programovacie obdobia 2004 – 2006, 2007 – 2013 (faktor čerpania, zazmluvňovania financií štrukturálnych fondov EÚ). Z dosiahnutých výsledkov konštatujú, že analyzované nástroje regionálnej politiky stimulovali skôr prehľbovanie zaostávania najproblémovejšieho regiónu Východné Slovensko (NUTS 2) za ostatnými regiónmi Slovenska. Tento stav pripisujú na jednej strane rastúcej globalizačnej a sieťovej tendencii, kde sa metropoly stávajú uzlami v globálnej sieti tokov a vzťahov a na druhej strane vidia problém vo výrazne excentrickej polohe hlavného mesta, ktoré sa orientuje skôr na ekonomické

siete na západ od Slovenska a v politickom systéme s jedným volebným obvodom². Podobný negatívny stav popisuje aj Klamár (2011), ktorý vidí príčiny zaostávania spomenutého regiónu prevažne v excentrickej polohe od ekonomického jadra Európy a v zaostalosti susediacich regiónov. Korec (2007, s. 75) tvrdí, že nič nenaznačuje tomu, že sa regionálne rozdiely po vstupe Slovenska do Európskej únie začnú znižovať. Korec (2005) si v tomto kontexte všima vzťah globalizácie, ekonomickej transformácie Slovenska po roku 1989 a disparity. Autor tvrdí, že po komunizme (po roku 1989) sa zrýchlil rast regionálnych disparít, ktorého tempo podmieňuje výraznejším vplyvom globalizácie (Korec, 2005, s. 200). Súhrne pomenúva príčiny rozdielov v regiónoch Slovenska takto:

„V období po roku 1989 prichádza na Slovensku v rámci postkomunistickej transformácie k „realizácii“ nápravných procesov komunistickým obdobím deformovanej „industriálnej“ regionálnej štruktúry. Súčasne s týmto dochádza k postupnému presadzovaniu kvalitatívne nových postindustriálnych procesov vývoja spoločnosti. Treba poznamenať, že ako jedna tak aj druhá skupina procesov „podporovala“ diferencovaný regionálny vývoj, resp. výraznú regionálnu divergenciu. Od roku 1998 sa k týmto dvom skupinám procesov významne pripojila globalizácia, ktorá jedným zo svojich základných prejavov, priamymi zahraničnými investíciami, rast regionálnych rozdielov znásobovala“ (Korec, 2009, s. 22 – 23).

Rozdielom v regiónoch, teda disparitám, ako hlavnému ukazovateľu regionálnej diferencie sa venuje regionálna politika. Ponúkame zopár definícií tohto termínu. **Regionálna politika** je podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR) koordinovaný súbor činností a postupov príslušných orgánov a organizácií na celoštátnej, regionálnej a miestnej úrovni, ktoré prispievajú k hospodárskemu rozvoju, sociálnemu rozvoju a územnému rozvoju regiónov (Zákon č. 539/2008 Z. z.). Podľa Ministerstva pre miestny rozvoj Českej republiky (ČR) je regionálna politika koncepcná činnosť štátu, regionálnych a miestnych orgánov zameraných na podporu rozvojových aktivít v jednotlivých regiónoch a na predchádzanie, či zmierňovanie negatívnych dôsledkov územne nerovnomerného rozvoja (Zásady RP ČR). Európska únia sa odvoláva na definovanie regionálnej politiky prostredníctvom článku 130a Maastrichtskej zmluvy z roku 1992 (predtým v Zmluve o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva z roku 1957 v článku 158). *„Na podporu celkového har-*

- 2 Súčasný stav volebného systému, kedy stranícke centrály obsadzujú kandidátky, je už neúnosný a ako potvrdzujú mnohé sociologické výskumy, je dôvodom občianskej apatie a ľahostajnosti, pretože takúto formu demokracie mnohí (celkom oprávnené) považujú za sofistikovanejšiu podobu totalitarizmu (Ľuba, 2011). Alternatívou k súčasnému (raritnému) *pomernému volebnému systému* s jedným volebným obvodom by mohol byť *väčšinový volebný systém* s viacerými obvodmi, pri ktorom by sa zabezpečila reprezentácia daných regiónov v parlamente. K hlavným argumentom stúpcov väčšinového volebného systému podľa Štefančíka (2006) patrí stabilizácia parlamentu, zabránenie rozpadu politických strán, odchodu poslancov a hromadeniu tzv. nezávislých. V neposlednom rade by sa väčšinovým systémom mala zabezpečiť reprezentácia všetkých regiónov v NR SR.

monického rozvoja spoločenstvo rozvíja a uskutočňuje činnosti vedúce k posilneniu hospodárskej a sociálnej súdržnosti. Spoločenstvo sa usiluje najmä znižovať rozdiely medzi úrovňami rozvoja v jednotlivých oblastiach a zaostalosť v najviac znevýhodnených regiónoch, vrátane vidieckych oblastí (Maastrichtská zmluva, 1992, s. 37). “ Regionálna politika podľa Blažeka a Uhlířa (2011, s. 18) predstavuje konkrétny prejav úsilia spoločnosti o zníženie (zmenu) veľkosti regionálnych rozdielov. Rozdiely v socio-ekonomickej vyspelosti regiónov však nie sú jediným dôvodom pre existenciu regionálnej politiky. Regionálnu politiku je skôr nutné chápať ako súčasť súboru ekonomických a sociálnych politík a s jej pomocou sa štáty snažia dosiahnuť národné ciele, ako sú ekonomicky rast, sociálna a politická stabilita, rovnosť šancí obyvateľov a rozdeľovanie príjmu spôsobom, ktorý väčšina obyvateľov považuje za spravodlivý a ktorý je súčasne ekonomicky stimulujúci. Podľa Michaeli, Matloviča, Ištoka a kol. (2010, s. 682), regionálna politika predstavuje všetky verejné priame i nepriame intervencie štátu, regiónov, obcí a miest vedúce k lepšiemu priestorovému rozdeleniu ekonomických a neekonomických činností. V skutočnosti sa regionálna politika pokúša korigovať určité priestorové dôsledky voľnej trhovej ekonomiky v zmysle dosiahnutia dvoch vzájomne nezávislých cieľov: ekonomického rastu a zlepšenia sociálneho rozdelenia. Moderná rozvojová politika zdôrazňuje rast, rozvoj a endogénny prístup. Odpoveďou EÚ na regionálne rozdiely je **kohézna (štrukturálna) politika**. Kohézna politika je stratégiou Európskej únie, ktorá je zameraná na podporu a stimuláciu celkového harmonického rozvoja členských štátov a ich regiónov. Kohézna politika, ktorá má svoj právny základ v článku 174 *Zmluvy o fungovaní Európskej únie*, je zameraná na posilnenie hospodárskej a sociálnej súdržnosti prostredníctvom zníženia rozdielov medzi jednotlivými regiónmi. Táto politika sa sústreďuje na kľúčové oblasti, ktoré by mali EÚ pomôcť vyriešiť problémy 21. storočia a udržať si globálnu konkurencieschopnosť. Na finančné nástroje podporujúce kohéznú politiku sa vynakladá asi 35,7% rozpočtu EÚ na obdobie 2007 – 2013 (t. j. asi 347,41 miliardy EUR počas siedmich rokov). Na prerozdelení a riadení týchto nástrojov sa podieľajú Európska komisia, členské štáty a zainteresované strany na miestnej a regionálnej úrovni (ec.europa.eu).

Z vyššie uvedených definícií môžeme vyvodiť záver, že regionálna politika sa týka správy vecí verejných na určitom teritóriu, resp. v regióne s výrazným vplyvom na politiku daného štátu a opačne. Rajčáková (2005, s. 14) tvrdí, že zatiaľ nedošlo v teórii ani v praxi aspoň k rámcovému zjednoteniu názorov na obsahové vymedzenie tohto pojmu. Jednoducho povedané, nedá sa vytvoriť jedna presná nemenná a univerzálna definícia, ktorá by bola obsažná a rovnako aplikovateľná na rôzne územia, či štát. Každý región je rozdielny, prinajmenšom skupiny regiónov sa odlišujú vo svojich bazálnych socio-ekonomických podmienkach či vlastnostiach, z čoho vyplýva, že aj definície nie sú úplne totožné. Tento pohľad potvrdzujú aj kriticko-realistické prístupy reprezentované Doreen Masseyovou (1995) a debatou o lokalitách v 80. rokoch, ktoré sa zhodujú na nutnosti individuálneho prístupu k regiónom so zameraním

sa na jeho špecifiká. Myslíme si, že ako aj v iných vedných oblastiach, tak i na poli regionálnej politiky je na čase sa pozrieť na problematiku nerovnomerného rozvoja³ v podmienkach neoliberalizmu⁴ z kritického uhla pohľadu.

KRITICKÁ REGIONÁLNA POLITIKA

Kritická regionálna politika je nami vytvorený termín, ktorý zahŕňa zopár kritických reflexií z radov geografov, sociológov či politológov na súčasný trend tvorby politiky ako na regionálnej, tak aj na národnej úrovni. Všetci spomenutí autori sa vyjadrujú kriticky k súčasnému neoliberalnému tlaku na národnú a regionálnu úroveň, ktorého príčiny všeobecne vidia v na zisk orientovanej politike. Kritika je prevažne zameraná na penetráciu neoliberalnej klímy do regionálnej politiky a tiež do všetkých sfér spoločenského života.

Lovering (2011, s. 581) sa kriticky pozerá na nefunkčnú etapu neoliberalizmu, ktorá rozprúdila debaty o vnútornom probléme neoliberalného svetonázoru v širšom publiku a otvorila nové otázky týkajúce sa princípov, ktoré môžu viesť k post-neoliberalnej rekonštrukcii. Avšak intelektuálne nedostatky neoliberalizmu boli dobre známe predtým, než toto „dobrodružstvo“ začalo. Ale na regionálnom politickom poli neoliberalizmu nápadne absentovalo kritické povedomie aj pred aj po vypuknutí recesie (Lovering, 2011, s. 582). Podľa autora teoretizovanie v regionálnej ale i nedávnej urbánnej politike bolo často veľmi priateľské. Malá skupina regionálnych a urbánnych geografov na čele s Floridom vytvorila koncept novej ortodoxie (*Richard Florida, 2005, Cities and the Creative Class*). To vytvorilo súbor „podnikateľských myšlienok“ na poli verejnej politiky. S nástupom neoliberalizmu verejní politici (*policy-makers*) hľadali legitimitu v módnych akademických teóriách. A tak „podnikateľskí akademici“ nadšene tvorili teórie ako módne komodity (Lovering, 2011, s. 582).

- 3 Nerovnomerný rozvoj (*uneven development*) je tendenciou v podmienkach kapitalizmu, kde niektoré miesta majú sklon k rapidnému rastu a niektoré, práve naopak, prudko klesajú, kde vzťah medzi rastom a poklesom je úzko prepojený so spôsobom kapitalistickej výroby (*mode of production*) v priestore (Cumbers, 2009, s. 461). Kritickí geografi sa zhodujú, že nerovnomerný rozvoj je podmienený spôsobom kapitalistickej výroby, ktorá sa často aj v dnešných časoch prejavuje fordistickou maximalizáciou efektivity práce, či flexibilnou akumuláciou kapitálu. Podľa mnohých autorov je nerovnomerný rozvoj dôsledkom neregulovaného, živelného správania sa súčasného neoliberalizmu.
- 4 Harvey (2008, s. 89) definuje neoliberalizmus ako neúspešný utopistický projekt, ktorý maskuje úspešný projekt reštaurácie moci a vládnucej triedy. Ďalej tvrdí, že v spoločnosti sa neoliberalizmus prejavuje ako „neoliberalný individualizmus“, ktorý podľa nášho názoru štiepi ľudskú spoločnosť na úlomky individuálnej existencie jednotlivcov a spoločnosť sa transformuje do virtuálnej reality. Ako tvrdí Baudrilard (1995), verejný priestor sa stal už iba akousi symbolickou mapou, pod ktorou sa stráca skutočnosť. Hardin (2009, s. 22) interpretuje tento stav ako fázu života človeka, ktorý prechádza dramatickými zmenami a nevie si s nimi poradiť. Autor vidí východisko tohto stavu buď v zmene seba samých, alebo v zmene nášho správania.

To pravdepodobne bol prípad aj regionálnej politiky, kde to niekedy viedlo k „*teórii vedenej politikou*“ (Lovering, 1998, Lovering, 2011).

Priestorová politika je záležitosťou myšlienok a inštitúcií (či formálnych či neformálnych), ktoré naberajú rôzne formy v rôznom čase. Štáty v ranných fázach venovali pozornosť skôr na národnú jednotu, ako na vnútorné geografické otázky (50. – 80. roky). Od neoliberalného obratu (*neoliberal turn*), politici balansujú medzi myšlienkou **efektívneho štátu** a myšlienkou **efektívneho trhu**. Tento trend mal a stále má významný vplyv na politické myslenie na všetkých geografických mierkach. V tomto zmysle sa vyjadruje aj Baumann (2011), ktorý rozdeľuje správu vecí verejných na dva aspekty, na *moc* a na *politiku*. Moc, podľa Baumanna, je schopnosť meniť veci a politika je schopnosť rozhodnúť, ktoré veci sa budú meniť. Avšak v súčasnosti nastáva istý paradox, medzi dvoma úrovňami (mierkami) priestoru, a to medzi lokálnou a globálnou. Komodity, tovary a služby sú stále viac globálnejšie, avšak politika ostáva na lokálnej úrovni. Niekedy to podľa Baumanna bolo centralizované v jednom národnom štáte. Autor tvrdí, že sa vytvoril istý *priestor tokov* (financie, kapitál, trh, informácie, terorizmus, kriminalita), všetko to, čo ignoruje hranice suverenity štátov, všetko to, čo sa stáva nepostihnuteľným. Sila, ktorá by to mohla zmeniť, regulovať je však podľa Baumanna stále lokálna. Tým nastáva veľká medzera medzi schopnosťou niečo urobiť a dohodou urobiť to, pretože lokálne politické sily stratili moc nad čím ďalej tým viac rastúcou globalizáciou vecí (Baumann, 2011). Tento neoliberalný obrat vysvetľuje, prečo regionálny rozvoj v posledných rokoch dosiahol málo v ekonomickom kontexte a paradoxne posilnil rast byrokracie a ideologických intervencií (Lovering, 2011, s. 586). Lovering (2011, s. 588 – 589) vníma **nový regionalizmus** z pohľadu politickej snahy o presun globálneho kapitálu na regionálnu úroveň, ktorý datuje do približne 90. rokov 20. storočia v „západnom svete“. Autor tvrdí, že neoliberalizmus sa pozerá na každé územie, región ako na miesto, ktoré sa musí nevyhnutne učiť sebazáchrane (*bootstrapping*) v čoraz viac konkurenčnom štáte.

*„Región sedí neobratne naprieč funkčným ekonomickým hraniciam
(Lovering 2011, s. 591).“*

Tento nový regionalizmus a teda vznik **novej pravice** pod vplyvom politiky tzv. reganizmu a teacherizmu (80. roky 20. stor.) predurčil aj smerovanie regionálnej politiky k tzv. **novej regionálnej politike**. Lovering (2011, s. 589) vidí novú regionálnu politiku ako legitimizáciu neoliberalných ekonomických pravidiel v regióne cez budovanie inštitúcií. Autor vníma **región ako politický konštrukt**, kde vytvorené nové regionálne inštitúcie, programy, siete a asociácie boli reprezentované osobami, ktoré vo všeobecnosti nemajú vzťah s daným regiónom. Tieto osoby autor definuje ako **regionálnu servisnú triedu** (RST), kde pojem „*trieda*“ odvodzuje od pojmu „*obslužná trieda*“ od Karla Rennera (Lovering, 2003 in Lovering, 2011, s. 589). Renner túto „obslužnú triedu“ definuje ako tých, ktorí nie sú ani kapitalisti ani robotníci,

ale vykonávajúci služby pre mocnejších (kapitál a štát). Pre Rennera z tejto triedy vzišli nové otázky o jej pôvode (*Odkiaľ prišla?*), o zložení (*Kto ju tvorí?*), o funkcii (*Čo robí a ako to robí?*) a o jej etickej funkcii (*Čo robí pre verejné dobro?*). Lovering (2011, s. 589 – 590) tieto otázky kladie do kontextu s nedávnymi zmenami v priestorovom vládnutí (prechod od *government* cez *governance* až ku *governmentality*)⁵. Vidí RST ako dôsledok novej formy regionálnej politiky. Táto trieda je len pomocníkom pre globálny kapitál, pre jeho jednoduchú lokalizáciu. V keynesiánskom období RST predstavovala vládnych funkcionárov centralizovanej vlády. V súčasnosti môžeme definovať RST ako skupiny jednotlivcov v regióne, ktorí sú oficiálne angažovaní v projekte predstavovania regiónu a jeho vzťahov s okolitým svetom. Autor v tomto kontexte vidí regióny ako miesta, ktoré by mohli a mali zlepšovať ich vlastnú konkurencieschopnosť, a tak ťahať samých seba svojím vlastným metaforickým sebazachraňovaním (Lovering, 2011, s. 584). Slovo zachraňovať v tomto kontexte autor chápe ako nevyhnutný krok k zabezpečeniu základných procesov pre samotné fungovanie regiónu, a nieo ešte jeho rast. Dodáva, že príchodom súčasnej recesie (kríza 2008/2009) nastávajú nové výzvy pre regióny o ešte väčšiu sebazáchranu a kladie si zásadnú otázku, ako regióny majú financovať a udržať svoju kredibilitu, keď nie sú schopné ani udržať skromný ekonomický úspech. Majú tlačiť vládu k podpore symbolických aktivít (Lovering, 2011, s. 592) (napr. na Slovensku štrukturálne fondy na podporu mäkkej infraštruktúry regionálneho rozvoja, ktorá sa utopí v dierach, ktoré produkuje nedostatočná sieť tvrdej infraštruktúry?!). Alebo majú robiť kontrakty s developermi pre výstavbu nových a nových obchodných zábavných centier len na to, aby v nás potlačili aj to málo kritiky, čo v nás ešte zostalo, zatiaľ čo rastie nezamestnanosť. Lovering (2011, s. 592) to nazýva manažment imidžu (*image management*)? Nakoniec autor dodáva: „*Súčasný **nový regionálny obrat** neslúži pre podporu sociálnej rovnosti či politickej regenerácie, ale slúži na konsolidáciu profesionálnej politickej triedy a sústreďuje sa na politiky určené pre presvedčanie verejnosti, a nie*

5 Nová regionálna politika je charakterizovaná komplexnou modalitou moci, súťaže a participácie reflektujúcej zmeny v širších politických a ekonomických otázkach v sociálnych vzťahoch. Tento posun v regionálnej tvorbe politiky je charakterizovaný novým procesom spravovania priestoru, a teda posunu od *government* (vláda) ku *governance* (spravovanie). Pojem *governance* popisuje rozvoj štýlu spravovania, v ktorom sa hranice medzi verejným, súkromným a dobrovoľným sektorom stali neostrými (Amdam, 2001). Tiež popisuje rozhodovanie v priestore cez politické siete, partnerstvá a systémy vyjednávania, do ktorých je možné zahrnúť množstvo civilno-spoločenských a privátnych aktérov (Lemke, 2001 in Kaščák, Pupala, 2010). Na druhej strane *governmentality* nie len o správe (*governance*), ale zhŕňa v sebe prepojenie medzi formami vedenia, mocenskými stratégiami a technológiami seba samého (akty rozhodovania z vlastného pohľadu, vlastná racionalita). Foucault (2000 in Kaščák, Pupala, 2010, s. 774) tvrdí: „*Guvernmentality predpokladá vzťah k sebe samému, čo práve znamená, že týmto pojmom guvernmentality sa zameriava na súbor praxí, ktorými sa dajú konštituovať, definovať, organizovať a inštrumentalizovať stratégie, akými sa individua vo svojej slobode môžu na seba navzájom vzťahovať*“.

na jej reprezentáciu (Lovering, 2011, s. 592)“. Tento diskurz kladie Lovering (2011) do kontextu so šírením neoliberalizmu a uhladených vedeckých teórií (*klastre* od M. Portera či *kreatívna trieda* od R. Floridu), ktoré sú vedené politikou. Lovering kritizuje inštitucionálne teórie cez kritiku samotného neoliberalizmu. Tento proces nazýva novým regionalizmom, z ktorého vzišla myšlienka nového riadenia politiky stelesnená v **novom verejnom manažmente** (New Public Management – NPM). Amin (1999 in Eraydin, 2009, s. 13) sa tiež pozerá skepticky na nový regionalizmus, ktorý definuje ako kombináciu inštitucionálneho obratu s paradigmami sietí a s neo-Schumeterianskou endogénnou teóriou rastu. Amin (1999 in Eraydin, 2009, s. 13) tvrdí, že tento nový regionalizmus má problémy odpovedať na otázku disparít a môžeme len ťažko tvrdiť, že budovanie lokálnych kapacít je dostatočné na vytvorenie privilegovanej pozície pre menej rozvinuté regióny.

Podľa Lanea (2002, s. 3) je NPM teória, ktorá sa odzrkadlila v paradigmatickej zmene v riadení verejného sektora. Jej počiatky sú vo Veľkej Británii a odtiaľ sa začala šíriť do USA, Austrálie, a ďalej do Škandinávie a kontinentálnej Európy. NPM je istá časť manažérskej revolúcie, ktorá obehla celý svet, no všade mala iné dopady. Obsahuje prvky teórie hier (*game theory*) a tiež prvky práva a ekonómie (Lane, 2002, s. 3). NPM nenahrádza starú paradigmu riadenia úplne, ale iba pridáva nové prístupy do riadenia verejnej politiky (napr. kontraktovanie (*contracting*)), pričom jej hlavným nástrojom, podľa Mihnu (2008, s. 8), je privatizácia. Dunn (2006) podrobil NPM kritike z pohľadu kritickej sociálnej teórie (Frankfurtská škola). Aj keď sa na NPM pozerá kriticky, vidí spoločnú základňu pre NPM a kritickú teóriu v riešení byrokratického štátneho aparátu. Weber, Habermas (in Dunn, 2006) vidia byrokráciu ako stelesnenú **inštrumentálnu racionalitu** (IR)⁶. Dunn (2006, s. 12) tvrdí, že tradičná veda v európskom priestore je charakterizovaná prevažne IR a v tom kontexte dodáva, že NPM ju dokonca zámerne používa. Tieto tvrdenia podporuje aj Putman (1973

6 IR je proces, kde sa subjekt (jednotlivec, skupina) snaží zabezpečiť maximalizáciu efektivity vo všetkých smeroch, a teda na úkor sociálnej nevyhnutnosti, či kvality. Inštrumentálne zmýšľajúci aktéri konajú iba v zmysle ich vytúženého dosahovania cieľa (napr. finančné zisky) za každých podmienok. V tomto zmysle IR používa rozum len ako nástroj na dosiahnutie cieľov, nie k tomu, aby tvrdila, ktorý cieľ je správny. Frankfurtská škola chápe vyjadrenie modernej racionality práve skrz IR. Kapitalistická ekonomika z ich pohľadu je vyjadrením IR cez vnucovanie materiálnych potrieb pre jednotlivcov. Weber (in Löwy, 2002) trvá na iracionálnej logike kapitalistickej akumulácie a dodáva, že ak sa na ňu pozrieme z pohľadu blaha jednotlivca, tak vidíme iracionalitu tohto smerovania, kde ľudská existencia je nastavená kvôli účelu obohacovania a nie práve naopak. Podľa Habermasa (1995, in Amdam, 2006, s. 9) naša západná spoločnosť trpí okupáciou IR a nevšima si komunikatívnu racionalitu a dokonca reformy NPM vo verejnom sektore práve posilnili túto okupáciu spoločnosti. Dalo by sa povedať, že táto situácia vo všeobecnosti je dôsledkom modernizačných procesov v našej spoločnosti (Habermas, 1995 in Amdam, 2006, s. 9). IR a politika zhora-dole sa stáva dominantnou nad komunikatívnou racionalitou a politikou zdola-hore.

in Dunn, 2006, s. 14), ktorý prirovnáva aktérov politiky k nástrojom na prekonanie odporu k zmenám a uľahčenie implementácie IR. Dunn (2006, s. 16) preto vyzýva na hodnotovo-kritický diskurz (pozri Habermas 2000, 2011), aby súčasná silnejúca IR nezmenila svoju podobu na agresívnejšiu formu, pretože rastúci trend ekonomickej efektivity (tzn. produktivita zamestnancov, predlžovanie pracovnej doby, skracovanie prestávok, rast nadčasov, nárast nutnosti podávania projektov, čo najefektívnejšia verejná súťaž na úkor kvality a sociálne relevancie atď.) podľa Stonea (2002 in Dunn, 2006, s. 15) reprezentuje uväznenie verejného diskurzu do nekritickej diskusie len o hodnotách spojených s trhom a ignoruje hodnoty spojené s „polis“ a iné (spravodlivosť, rovnosť, sloboda, férovosť atď.). Môžeme sa zamyslieť aj nad zmenou termínov v tomto kontexte, kde pojmy ako žiak, učiteľ, robotník sú neformálne redukované na výrobný prostriedok, a teda sa stávajú už iba prostriedkom na dosahovanie zisku a nie účelom (cieľom) zisku. Filozofia NPM často používa pojem „zákazník“, čo evokuje komodifikáciu sociálnych vzťahov.

Neoliberalizmus prenikol, a teda začal pretvárať klímu v spravovaní regiónov. Pre efektívne riadenie regionálnej politiky sa v súčasnosti stáva nevyhnutnosťou prepájanie verejného a súkromného sektora (PPP). V tomto zmysle sa tradičné vládne štruktúry, politiky a inštitúcie stali akoby jedným komponentom vládnutia, ktoré zahŕňa širokú škálu inštitúcií a aktérov pracujúcich spolu na formálnej i neformálnej báze za účelom produkovania výsledkov politiky (Hubbard a kol., 2005). Koncept spravovania tak presahuje formálne inštitucionálne štruktúry úradu, a tým vytvára širšie siete, ktoré tvarujú spoločnosť. Tieto siete však môžu mať sklon ku komodifikácii vzťahov, a teda k tvorbe sietí za účelom zisku. V tomto kontexte sa javí ako použiteľná teória **teritoriálnych aliancií** od Davida Harveyho. Podľa Blažeka, Uhlířa (2011, s. 132) významným prvkom Harveyho teórie je analýza rozporov medzi mobilným a nemobilným kapitálom (časť kapitálu musí byť nemobilná, aby bola umožnená vysoká mobilita ostatného kapitálu). Práve nemobilný kapitál je najviac ohrozený znehodnotením nielen vďaka svojej nemobilite, ale tiež i kvôli dlhšej dobe návratnosti, behom ktorej môžu ďalšie investície v iných regiónoch spôsobiť znehodnotenie kapitálu investovaného skôr. Preto sú na jeho ochranu vytvárané teritoriálne aliancie (Blažek, Uhlíř, 2011, s. 132). Harvey považuje teritoriálne aliancie za hlavného aktéra regionálneho rozvoja. Tvrdí, že aliancie môžu vzniknúť na akejkoľvek úrovni (lokálna, regionálna, národná, nadnárodná) s tým, že sa mení ich zloženie a formy konkurenčného boja. Aliancie majú za úlohu zabrániť znehodnoteniu nemobilného kapitálu a preniesť krízu tzv. exportom znehodnoteného kapitálu, a tak kríza prepukne inde. Závisí od schopností aliancií. Na lokálnej úrovni Harvey predpokladá zloženie aliancie z vlastníkov pozemkov, developerov, podnikateľov v stavebníctve, hypotekárne banky a miestnu samosprávu, aj keď pripúšťa aj globálnych aktérov. Konflikt v dorozumení môže napríklad nastať pri záujme globálneho aktéra pri zatváraní firmy (napr. globálna firemná stratégia), kde príde o prácu veľa zamestnancov (Blažek, Uhlíř, 2011, s. 132).

Jedným z ďalších pohľadov na novú regionálnu politiku v kontexte neolibérneho vplyvu je uvedomiť si už spomínanú nutnosť tvorby formálnych či neformálnych skupín, koalícií pre dosiahnutie cieľa. Do tohto kontextu by tak eventuálne mohla zapadnúť teória **rastovej koalície** (*growth coalition*). Členovia takejto aliancie rozširujú svoj vplyv napr. aktívnym presviedčaním iných tým, že rast bude výhodný pre všetkých (Logan, Molotch, 2007). Takýto pohľad na lokálnu politiku nás tak smeruje naspäť k chápaniu priestoru ako sociálneho konštruktu (Michalko, 2012), na poli ktorého bojujú jednotlivé diskurzy a víťazné vytvárajú priestor na základe ich vlastných požiadaviek. Tento vplyv môžeme vidieť pri tvorbe napríklad strategických dokumentov RP (vlastná skúsenosť). Členovia majú tendenciu byť vysoko aktívni v lokálnej politike hlavne preto, aby vytvárali čo najviac zo systému. Tendencie politickej mašinérie sú potom v ich prospech a pracujú pre ich záujmy (Logan, Molotch, 2007). Pohľad na priestor z ich perspektívy je výlučne inštrumentálny, taký, ktorý komodifikuje všetky sociálne priestorové javy, či objekty (Rodgersa, 2009).

VEDECKÝ VÝSKUM SO ZRETELOM NA REGIONÁLNU POLITIKU. POZÍCIA GEOGRAFA

Pri pohľade na výskum regionálnej politiky z pohľadu kritických teórií, či kritickej geografie sa môžu vyskytnúť isté metodologické problémy. Tie môžu mať základ v kontradikcii medzi paradigmatickým dualizmom chápania spoločnosti v kontexte vedeckého výskumu regionálnej politiky. Pod slovom paradigmatický dualizmus chápeme kategórie ako materialistická, deterministická versus idealistická, individualistická paradigma, či popisná, idiografická versus explanačná, nomotetická paradigma. Konflikt medzi paradigmami výskumu nastáva pri skúmaní regionálnej politiky z pohľadu kritických teórií/kritickej geografie v tom, že hlavným filozofickým základom kritických teórií/kritickej geografie je marxistická materialistická filozofia. Peet (1998) tvrdí, že Harvey tento problém vyriešil syntézou pozitivistických, materialistických a fenomenologických princípov. Tento paradigmatický dualizmus je napríklad v sociológii úplne odmietaný. Myslíme si, nasledujúc Martina (2001), že globalizácia, nové technológie, zvyšujúca sa medzinárodná súťaž, zavádzanie trhov, rastúca environmentálna záťaž a ďalšie sily generujú nové a stále rastúce problémy ekonomických, sociálnych a politických nerovností a spravodlivosti. Martin (2001, s. 191) apeluje preto na nové formy poznania verejnej politiky, pretože staré (pozitivistické) nedokážu vysvetliť súčasné problémy. Harvey (1969 in Pavlík, 1974, s. 134) o kvantitatívnych dátach píše, že sú to iba výsledky štatistických a matematických postupov, ktoré analyzujú realitu, no v žiadnom prípade nevysvetľujú chod systému. K tomu Einstein (1954 in Pavlík, 1974, s. 134) tvrdí, že ak matematické tvrdenia vypovedajú o realite, nie sú isté, a ak sú isté, tak nevypovedajú o realite. Pavlík (1974, s. 135) však synteticky konštatuje, že kvantifikácia nemôže byť odtrhávaná od obsahového prístupu a predpokladá kvalitatívne logickú analýzu používaných pojmov a ich zasadenie do teórie, ktoré nemôže urobiť nik iný, ako odborník v danom odbore.

Kritickejšie sa na to pozerá Habermas (2011), ktorý tvrdí, že pozitivistická sociálna veda nutne vedie k poznatkom, ktoré môžu slúžiť k manipulácii. Manuel Castells (2012) v tomto kontexte dodáva, že sa v súčasnosti nachádzame v tzv. „*informačnom zmätku*“. Tvrdí, že naším problémom nie je to, že sme málo informovaní, alebo máme málo informácií o fenoméne. Naopak, autor tvrdí, že sa dnes topíme v zmätku čísel a problémom je, že nevieme, čo znamenajú. Martin (2001, s. 191) preto ako nové formy výskumu vidí **kritickú analýzu verejnej politiky**, odzrkadlenú v kvalitatívnom výskume cez **prípadové štúdie, etnografické prístupy a diskurzívne analýzy** a apeluje pre priestor na **kritickú analýzu politických diskurzov a praktík**, ktorá odhalí ich ideologický či inštrumentálny obsah, alebo **etnografický výskum** pre zistenie spôsobu uskutočňovania jednotlivých politík jednotlivcami, skupinami či lokalitami samotnými. Pripúšťa však kombináciu kvalitatívnych a kvantitatívnych prístupov. Martin (2001, s. 199) vidí tieto nasledujúce hlavné výskumné okruhy pri riešení politiky z geografickej perspektívy:

1. Ako je najlepšie izolovať efekty politik?
2. Aká je rola korelácie v analýze politiky a ako môžu byť korelácie zmysluplne odvodené?
3. Ako môžeme dekonštruovať politickú prax pre odhalenie jej ideologických, politických, inštrumentálnych a sociálnych cieľov?
4. Ktoré pohľady zabezpečia špecifickú geografickú perspektívu pri študovaní politiky?
5. Ako by mali byť explicitne priestorové politiky navrhnuté, implementované a hodnotené?
6. Ako môžu byť politiky prepojené na pojmy lokálnej sociálnej spravodlivosti?

Základnými objektmi skúmania geografa vo verejnej politike by mali byť podľa Martina (2001, s. 202) sociálna spravodlivosť, inklúzia, sociálna rovnosť, naplňovanie demokracie a podobne. Autor si kladie otázku, ako by mala nová geografia verejnej politiky vyzerat? Odpoveď vidí v niekoľkých bodoch:

1. Humánna geografia by mala „prebrúsiť“ svoje teoretické, empirické a politické prístupy.
2. Výzýva na renesanciu starších filozofických, teoretických a metodologických prístupov pre zvýšenie záujmu v praktickom sociálnom výskume.
3. Výzýva na skvalitnenie metodológie a kvalitu empirických dôkazov.

Snaha o prepojenie idiografických a nomotetických prístupov si v dnešnej dobe, ktorá je charakterizovaná obrovskou heterogenitou prístupov a teórií, vyžaduje našu pozornosť (pozri Matlovič 2006a, 2006b, 2007, Matlovič, Matlovičová 2007, Sýkora, 2008). V tak zložitej dobe je stále nutnejšie inšpirovať sa inými, interdisciplinárnymi myšlienkami a vedami pre snahu o holistickejšie vnímanie priestoru, v ktorom žijeme, a z ktorého sa snažíme vykoreniť sociálnu nerovnosť a exklúziu. Aj preto by naše snahy mali smerovať týmto smerom a zaujímať sa nie len o deskripciu javov,

ale aj o snahu a vysvetlenie ich príčin a dôsledkov, pretože ak si vezmeme vnútornú či vonkajšiu dialektiku, tak vidíme, že každá zmena celku má následky na ďalšie časti celku a na jeho samotný chod. Martin (2001, s. 203) nevidí geografa vo verejnej politike iba ako analytika, ale práve ako aktéra a iniciátora zmeny. Primárny objekt výskumu teda musí demonštrovať rozhodujúci rozdiel, ktorý vytvára miesto v konštrukcii, implementácii a dôsledku verejnej politiky. Tu sa vynára miesto geografa vo verejnej politike, pretože podľa Martina (2001, s. 203): „Každá nepriestorová politika, má však svoje priestorové dôsledky.“

DISKUSIA

Ako sme spomínali vyššie, regionálna politika je súčasťou verejnej politiky, avšak v súčasnej dobe je aj jedným z koncových aktérov pri implementácii rôznych rozhodnutí s priestorovou lokalizáciou. Je subjektom, inštitúciou, ktorá má právo rozhodovať o priestorovej a sociálnej spravodlivosti. Kritickí sociálni teoretici sú skeptickí k inštitútu regionálnej politiky a vidia ju skôr ako subjekt, v ktorom sa vplyv, moc a vedenie menia na čisto inštrumentálnu povahu stelesnenú v podobe nástroja pre zisk a nie ako nástroja pre priestorovo orientovanú distribúciu sociálnej spravodlivosti. Preto pozícia geografa, a tak aj analýza priestorových súvislostí a hlavne vzťahov medzi javmi a hlavnými aktérmi, je miesto, kde sa geograf ako vedec môže pohybovať a vysvetľovať skutočnosti. Keďže priestor je navštením sociálnych interakcií, a tak je vytvárajúc istý konštrukt, založený na vzťahoch v priestore a diskurzoch, v ktorých sa tieto vzťahy prejavujú, je tak nutné skúmať priestor ako sociálny konštrukt, ako miesto stretávania sa dominantných diskurzov, ktoré majú schopnosť zakrivovať priestor pre svoj vlastný prospech. Je nutné sa pozrieť do zákulisia, lebo len tak dokážeme pochopiť, ako sa „predstavenie“ pripravuje a ako sa neformálne siete podieľajú na výslednom „predstavení“. Čím ďalej tým viac sa verejnosť stáva iba publikom. Takto Habermas (2000, s. 76) nazýva verejnosť, k čomu ho vedie jeho historická analýza, kde tvrdí, že občianska spoločnosť sa stáva už iba istým pozorovateľom na poli verejnej moci a stráca na ňu vplyv a kde „nástroj“, verejná mienka, sa už pomaly vytratil. Habermas (2000, s. 78) ďalej analyzuje, prečo sa občianska spoločnosť odtrhla od štátu a už netvorí verejnú sféru, ale paradoxne súkromnú. Súčasný stav nie je najideálnejší, keďže spoločnosti sa čím ďalej tým viac fragmentujú a strácajú kontakt a dosah s mocou. Moc v tomto kontexte môžeme substituovať aj za vplyv (lobbying). Táto kategória v inštitucionálnej sfére (inštitucionálnom štáte) je v súčasnosti dominantnou. Vďaka politickému nátlaku a neformálnym sieťam získavajú jednotlivé firmy monopolné postavenie privilegovanej obchodnej spoločnosti a ostatní živia. Práve tu sa veľmi významne prejavuje inštrumentálna racionalita, ktorá podľa Amdama (2001, s. 169) posilňuje vertikálne štruktúry moci. Viac-menej národné (nadnárodné) politiky často reflektujú ekonomickú a politickú moc určitých ekonomických skupín s výsledkom, kde politické výstupy vedú k podpore týchto skupín (Martin, 2001, s. 204). Procesy, ktoré sa podieľali na vyformovaní inštitu-

cionálnej sféry (nová pravica, nová regionálna politika a z toho vyplývajúca zmena formy vládnutia) mali spoločného menovateľa, a to snahu o získanie moci. Posun od vlády k spravovaniu a následný prerod na guvernamentalitu v tomto kontexte hral a stále hrá významnú úlohu pri spravovaní a riadení regionálnej politiky v danom regióne v kontexte neoliberalnej klímy.

ZÁVER

Problematika regionálnej politiky je veľmi heterogénna, a teda je možné na ňu pozerat' z viacerých uhlov pohľadu. Vybrali sme si kriticko-geografickú optiku založenú na postštrukturalistickom metodologickom pohľade, kde sa pozeráme na priestor nie ako na absolútny kontajner objektov, ale ako na relačný priestor, ktorý je výsledkom sociálnych interakcií medzi subjektmi priestoru. Z tohto uhla pohľadu priestor vnímame ako sociálny konštrukt dôvery, vzťahov a inštitucionálnych vyjadrení.

Tento príspevok si kládol za cieľ teoretické zhodnotenie regionálnej politiky v súčasnej neoliberalnej dobe. Zadefinovaný cieľ sme sa pokúsili naplniť štúdiom kriticky orientovaných prác. Tie sa zameriavali na novú regionálnu politiku, ktorej prevažne vyčítajú jej inštrumentálny charakter a na druhej strane pomenúvajú jej štrukturálnu povahu, kde identifikujú nutnosť vzniku formálnych či neformálnych aliancií. Tieto aliancie vznikajú pre účely kapitálu a prevažne ako slúžiace kapitálu. Takými to alianciami môžu byť **regionálne servisné triedy** (Lovering), **rastové koalície** (Logan, Molotch,) či **teritoriálne aliancie** (Harvey). Tieto aliancie sú často výsledkom implementácie **nového verejného manažmentu** (NPM) do inštitucionálnej sféry, ktorý má výraznú neoliberalnú povahu.

Sekundárnym cieľom bol snaha o definíciu pozície geografa v tejto problematike. Tak ako tvrdí Martin (2011), že každá nepriestorová politika má svoje priestorové dôsledky, je možné vidieť pozíciu geografa, ktorého ambíciou má byť hľadanie možností pre udržanie priestorovej a sociálnej spravodlivosti pri procesoch tvorby regionálnej politiky a tiež analýzy a vysvetlenia pozícií spomínaných aliancií a ich vplyv na tvorbu verejných politík. Tieto kategórie by mal geograf skúmať prostredníctvom **kritických analýz verejnej politiky**. Možnými metódami v tomto kontexte sa javia **prípadové štúdie**, **etnografické prístupy** a **diskurzívne analýzy**. Martin (2011) apeluje na využitie **kritických analýz politických diskurzov a praktík**, ktoré odhalia ich ideologický či inštrumentálny obsah.

LITERATÚRA

- ALLEN, J., MASSEY, A., COCHRAN, A. 2002. *Re-Thinking the Region*. Taylor & Francis e-Library, 2002. 159 s. ISBN 0-203-00750-6.
- AMDAM, R. 2001. Empowering New Regional Political Institutions: A Norwegian Case [online]. In *Planning Theory & Practice*, Vol. 2, No. 2, p. 169-185. [cit. 2011-8-12]. Dostupné na internete: <<http://dx.doi.org/10.1080/14649350120068786>>.

- AMDAM, R. 2006. *The governance turn in public health and regional planning*. Notat nr. 13/2006. Høgskulen i Volda og Møreforskning Volda, 25 s.
- BAUDRILLARD, J. 1995. *Simulacra and Simulation*. University of Michigan Press, 1995. 164 s. ISBN 978-0472065219.
- BAUMANN, Z. 2011. *No one is in control. That is the major source of contemporary fear* - video [online]. [cit. 2012-5-12]. Dostupné na internete: <www.guardian.co.uk/commentisfree/video/2011/sep/01/zygmunt-bauman-terrorism-video> .
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. 2011, *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Vyd. 2., Praha: Karolium, 2011. 342 s. ISBN 978-80-246-1974-3.
- CASTELLS, M. 2003. *The Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business, and Society*. Oxford University Press, 2003. 304 s. ISBN 978-0199255771.
- CUMBERS, A. 2009. *Marxism/Marxist Geography*. In Kitchin, R., Thrift, N. eds. *International Encyclopedia of Human Geography*. Vol. 6, Oxford: Elsevier, 2009. ISBN 978-0-08-044917-3.
- DUNN, W. 2006. *A critical theory of new public management* [online]. [cit. 2012-7-03]. Dostupné na internete: <www.bambangkesit.files.wordpress.com/2012/07/bag-ii-03-a-critical-theory-of-npm.pdf>.
- ERAYDIN, A. 2011. *Changing importance of quantitative methods in regional development and planning* [online]. In TU A|Z, Vol. 8, No. 2, 2011-2, p. 4-16, [cit. 2012-5-22]. Dostupné na internete: <www.az.itu.edu.tr/azv8no2web/04-eraydin-08-02.pdf>.
- HABERMAS, J. 2000. *Strukturální proměna veřejnosti*. Filosofie, Praha: Nakladatelství FÚ AVČR, 424 s. ISBN 80-7007-134-6.
- HABERMAS, J. 2011. *Teória jazyka a východiská sociálnych vied*. Bratislava: Kaligram, 669 s.
- HARDIN, R. 2009. *Zaufanie*, Warszawa: Sic!, 2009. 212 s.
- HARVEY, D. 2008. *Neoliberalism. Historia katastrofy*. Warszawa: Książka i Prasa, 2008. 297 s. ISBN 978-83-8835-357-4.
- HUBBARD, Ph. et al. 2005. *Thinking geographically: space, theory, and contemporary human geography*. London: Continuum, 2005. 275 s. ISBN 0-8264-7771-2.
- KAŠČÁK, O., PUPALA, B. 2010. *Neoliberálna guvernmentalita v sociálnom projektovaní vzdelávania*. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2010, Vol. 46, No. 5, Praha, 2010, s. 771 – 799.
- KLAMÁR, 2011. *Vývoj regionálnych disparít na Slovensku s osobitným zreteľom na regióny východného Slovenska*. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Prírodné vedy, Folia Geographica*. 18, PU Prešov, s. 89 – 170.
- KOREC, P. 2005. *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004: Identifikácia menej rozvinutých regiónov Slovenska*. Bratislava: Geo-grafika, 2005. 228 s.
- KOREC, P. 2007. *Vplyv post-industriálneho štádia vývoja spoločnosti a globalizácie na regionálny vývoj Slovenska*. In *Geographia Cassoviensis*. I., 2007. s. 75 – 80.

- KOREC, P. 2009. Štrukturálne zmeny ekonomiky Slovenska v prvej etape spoločenskej transformácie v regionálnom kontexte. In *Geographia Moravica 1*, Halás, M., Klapka, P., Szczyrba, Z. eds., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. s. 11 – 26.
- LANE, J.-E. 2002. *New Public Management*. London: Routledge, 2002. 242 s. ISBN 0-203-46732-9.
- LOGAN, J., MOLOTCH, H. 2007. *Urban Fortunes. The Political Economy of Place*. Berkeley: University of California Press, 2007. 413 s. ISBN 978-0520254282.
- LOVERING, 1998. Theory led by policy? The inadequacies of 'the new regionalism' in economic geography illustrated from the case of Wales [online]. In *Economic Geography Research Group Seminar 'Institutions and Governance'*. London Department of Geography UCL. July 3, 1998. [cit. 2012-03-12]. Dostupné na internete: <egrg.org.uk/pdfs/loving.pdf>.
- LOVERING, J. 2011. The new regional governance and the hegemony of neoliberalism. In Pike, A., Rodríguez-Pose, A., Tomaney, J. eds. *Handbook of Local and Regional Development*. Taylor & Francis e-Library, 2011. s. 581 – 594. ISBN: 978-0-203-84239-3.
- LÖWY, M. 2012. Marx, Weber and the Critique of Capitalism. In Logos, a journal of modern society & culture, Vol. 1 issue 3, summer 2002. [cit. 2012-5-10]. Dostupné na internete: <www.internationalviewpoint.org/spip.php?page=print_article&id_article=1106>.
- LUBA, M. 2011. *Transformácia volebného systému v SR: Voľby do NR SR a perspektíva unifikácie volebného systému* [online]. [cit. 2011-06-03]. Dostupné na internete: < www.otvorenepravo.sk/m/clanok/84/transformacia-volebného-systému-v-sr>.
- MARTIN, R., 2001. *Geography and public policy: the case of the missing agenda*. Progress in Human Geography 25, 189 – 210.
- MATLOVIČ, R. 2006a. Geografia – hľadanie tmelu (k otázke autonómie a jednoty geografie, jej externej pozície a inštitucionálneho začlenenia so zreteľom na slovenskú situáciu). In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Prírodné vedy, Folia Geographica*. 9, PU Prešov, s. 6 – 43.
- MATLOVIČ, R. 2006b. K problematike hľadania platformy symbiózy idiografického a nomotetického spôsobu produkcie geografických poznatkov. *Geografická revue*, 2, 2, 25 – 39.
- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. 2007. Koncept miesta vo vývoji geografického myslenia. In: Kraft, S., Mičková, K., Ryppl, J., Švec, P., Vančura, M. eds. *Česká geografie v evropském prostoru*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007. s. 181 – 190.
- MATLOVIČ, R. 2007. Hybridná idiograficko-nomotetická povaha geografie a koncept miesta s dôrazom na humánnu geografiiu. In *Geografický časopis*. 2007, 59, 1, s. 3 – 23.

- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. 2011. Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku v rozličných kontextoch. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Prírodné vedy, Folia Geographica*. 18, PU Prešov, s. 8 – 88.
- MASSEY, D. 1995. *Spatial division of labour: social structures and geography*. New York: Routhledge, 1995. 393 s. ISBN 0 415 912956 2.
- MIHNA, Ch. 2008. *Essential characteristics of New public management and administrative reforms that need to be adopted to strengthen public administration in Africa* [online]. University of Botswana, 2008. 12 s. [cit. 2012-03-16]. Dostupné na internete: <<http://www.scribd.com/doc/11583241/NEW-PUBLIC-MANAGEMENT>>.
- MICHAELI, E., MATLOVIČ, R., IŠTOK, R. a kol. 2010. *Regionálny rozvoj pre geografov*. Prešov: Vydavateľstvo prešovskej univerzity, 2010. 717 s. ISBN 978-80-555-0065-2.
- MICHALKO, M. 2012. Priestor ako hlavný koncept výskumu geografie. Smerom ku kritickému konceptu priestoru. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Prírodné vedy, Folia Geographica*. 19, PU Prešov, s. 196 – 209.
- PAVLÍK, Z. 1974. Na okraj kvantifikácie v geografii. In *Československé spoločnosti*. Roč. 79, č. 2, s. 132 – 140.
- PEET, R. 1998. *Modern Geographical Thought*. Oxford: Blackwell, 1998. 342 s. ISBN 978-1-55786-378-2.
- POTUČEK, M. 2005. *Verejná politika*. Praha: SLON, 2005. 399 s. ISBN 80-86429-50-4.
- RAJČÁKOVÁ, E. 2005. *Regionálny rozvoj a regionálna politika*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2005. 120 s. ISBN 80-223-2038-2.
- ROGERS, S. 2009. Urban Growth Machine. In Kitchin, R., Thrift, N. *International Encyclopedia of Human Geography*, Vol. 2, Oxford: Elsevier. 472 s. ISBN 978-0-08-044913-5.
- SÝKORA, L. 2008. Idiografická alebo nomotetická koncepcie v geografii: kontraproduktívny spor o povahu a podstatu poznání. In *Geografický časopis*. 2008. 60, 3, s. 233 – 239.
- ŠTEFANČÍK, R., 2006. *Väčšinový či pomerný volebný systém?* [online]. [cit. 2011-10-15]. Dostupné na internete: <www.sk-forum.sk/index.php?id=volebny_system#reprezentacia>.
- Maastrichtská zmluva, 1992.*
Národný strategický referenčný rámec Slovenskej republiky na roky 2007 – 2013, 2007.
Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja.
Zásady regionálnej politiky ČR (1998).
http://ec.europa.eu/regional_policy/glossary/cohesion_policy_sk.htm

Poznámka:

Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA 1/0325/12 Dynamika intraurbánnych štruktúr na Slovensku v prvom decéniu 21. storočia (vedúci projektu prof. R. Matlovič).

SUMMARY

CRITICAL REGIONAL POLICY. SEARCHING OF GEOGRAPHER POSITION

The issue of regional policy is very heterogeneous and thus it is possible to look at it from several angles. We chose a critical-geographical optics based on post-structuralist methodological point of view, where we look at the space not as it is an absolute container of objects, but as a relational space, which is the result of social interactions between entities of space. From this perspective, we see space as a social construct of trust, relationships and institutional terms. The aim of this contribution was to evaluate theoretical stance of regional policy in the current neoliberal era. Defined goal we tried to accomplish by studying of the critically-oriented works. They focused on the new regional policy, largely reproaching its instrumental character and on the other side depicting its structural nature, where they identify the necessity of formal or informal alliances. These alliances are formed for the purpose of capital and mainly used for capital. Such alliances can be Regional Service Classes (Lovering), Growth Coalitions (Logan, Molotch) or Territorial Alliance (Harvey). These alliances are often the result of the implementation of the new public management into the institutional sphere, which has a strong neoliberal nature. A secondary objective was an effort to define the geographer position in this issue. As Martin says (2011) that every non-spatial policy has its spatial implications, it can be seen the position geographer, whose ambition is to be seeking opportunities to maintain spatial and social justice in the processes of regional policy, as well as analysis and explanation of the above mentioned alliances positions and their impact on making of public policies. These categories should be examined by geographer through critical analysis of public policy. In this context, possible methods appear case studies, ethnographic approaches and discursive analysis. Martin (2011) calls for the use of critical analysis of political discourses and practices that reveal their ideological or instrumental content.